

A BUDAPESTI FILMSZÍNHÁZAK MŰSZAKI FEJLESZTÉSÉNEK 25 ÉVE

A lenti két kép két korszakot mutat be a hazai mozipark állapotáról. Bizony felszabadulásunk után az országos moziparkunk igen nagy része a képhez volt hasonló. Leromlott, elhanyagolt, sokszor düledező épületek, korszerűtlen, elavult technika. Ez volt jellemzője a fővárosi mozipark mintegy 80 százalékának is. A helyreállítás a technikai-kulturális követelmények megteremtése a moziparkban hosszú folyamat, amely még napjainkban sem fejeződött be. S ha a fővárosban még minden filmszínházunk nem is érte el az átépített *Kultúra mozi* szintjét, az összehasonlítás azt bizonyítja, hogy a mozi-vállalatok műszaki gárdája sokat tett azért, hogy a rendelkezésre bocsájtott anyagi-technikai eszközöket megfelelően használja fel.

Budapesten a FŐMO 98 filmszínházat üzemeltet. Ebből:

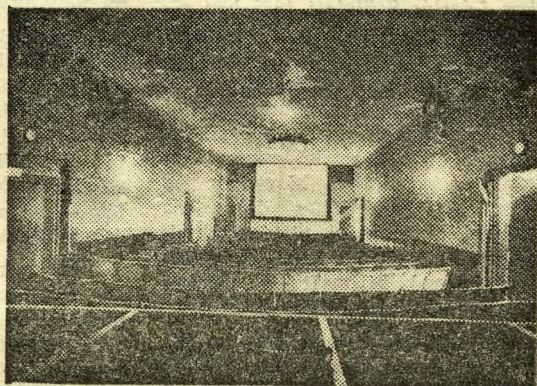
- 2 Todd AO rendszerű 70 mm-es filmszínház,
- 34 szélesvásznú filmszínház,
- 4 normál filmszínház,
- 6 önálló kertmozi,
- 4 kapcsolat kertmozi.

Moziparkunkról köz tudomású, hogy az épületek nagy része már 25 évvel ezelőtt, a felsza-

badulás időpontjában elavult, elöregedett, korszerűtlen volt. Az utóbbi időben végzett kutatások derítették fel, hogy sok ma is működő mozi még az I. világháború idején vagy annak előtte is üzemelt már. Talán érdemes feleleveníteni néhány adatot a mozik fejlődésének történetéből.

Az első párizsi mozi előadásait 1896-ban megnézte egy magyar is, *Sziklai Arnold*, aki építésmérnök öccsével, *Sziklai Zsigmonddal* elhatározta, hogy a „párizsi csodát” hazánkban is meghonosítja. Párizsban egy filmfelvevő-leadó gépet vásároltak és Budapesten, az Andrássy út 41-ben megnyitották 1896. június 22-én az „Ikonoográfot”. (Az első mozi

Magyar Bálint kutatása alapján 1896. április 29-én nyílt meg a „Somosy mulató” területén.) A budapesti közönség érdeklődését az új „kinematográfia” ekkor még nem tudta felkelteni, a látogatottság igen gyatra volt, és a vállalkozás 30 ezer korona ráfizetéssel csődbe ment. *Sziklaiék* a leadógépet eladták a Rákóczi úton levő *Sport Kávéháznak*, ahol folytatódott a filmvetítés. Ezzel megkezdődött a kávéházi kinematográfia korszaka. *Sziklaiék* előtt már filmvetítést rendezett *Eugène Dupont*, a *Lumiere* cég megbízottja a *Royal Szálló* egyik utcai helyiségében. Az akkori sajtó erről így ír: „Szaladó népek, tömegek, robogó vasúti kocsik, autók ki- és beszállása, tengeri fürdő, kártyázás

A Kultúra mozi 1945-ben.

közben szivatra gyűjtő és söröző emberek, mind ezek ott élnek és mozognak előttünk. A vonat ott robot be szemünk előtt."

Kávéházi mozi nyílt 1897-ben a Rákóczi út 11. szám alatti Reigner-féle söröző udvari helyiségében is. A filmvetítések változó tulajdonosok közreműködésével 1898. április 27-ig tartottak, amikor is az előadásokat megszüntették.

Décsi Gyula a magyar moziélet egyik megalapítója első mozija a Kosmográph, ez az Ósbudavárnak nevezett, a mai Vidámpark területén működött kimondottan a nyári idényben. 1899. december 2-án a Velence Kávéház, amely a Rákóczi úton a mai Tisza mozi helyén állt, megkezdte a filmvetítéseket. A Velence már komoly, a Keleti pályaudvar felől érkezők és a Kerepesi út (mai Rákóczi út) egyik legfor-

galmasabb területe volt Budapestnek. 1904-ben már hét mozit tartanak számon a fővárosban. De ha már pillantást vetettünk az első mozikra, szólni kell az ugyanakkor működött és nem kevésbé híres sátormozikról is. Legnevezetesebb volt Narten György, amelyet 1902. december 11-én először a Telesi téren, majd Budán, a Pacsirtamező utcában nyitott meg. De volt Nartennek sátra 1906-ban a Dohány utca és a Wesselényi utca sarkán levő téren, majd az Ósbudavárban. Itt már a némafilmek hőskorának nagy művészei: Max Linder, Mac Senett és társai filmtekeréseit is vetítették.

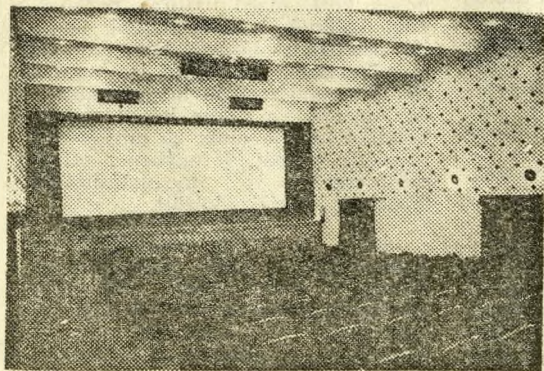
A sátormozik rendkívül tűzveszélyesnek bizonyultak, jórésztük leégett. Ha elgondoljuk, hogy akkori gépekkel vetített tűzveszélyes nitroró film lefutása után egy nyitott kosárba került, ezen nem is lehet nagyon csodálkozni. Így

égett le az utolsó sátor-mozi 1909-ben, amelyet Zeller Mátyás a Városmajorban állított fel még 1904 nyarán. Ezzel a sátormozik időszeke is befejeződött.

S lassan elérkezünk az első önálló „kő” mozikhoz. Itt már ismerős nevekkkel is találkozunk, ami azt jelenti, hogy nem túlzunk, amikor moziparkunk zömének életkorát 50—60 évre becsüljük.

1902-ben Fortuna néven nyitotta meg mozi-ját özv. Fényes Mártonné a Városligetben, a Plasztikon és a Barlangvasút mellett. Ez már mozi volt „a javából”. A némafilmekhez muzsikuskok szolgáltatták a zenét, a „hangos propagandát” pedig a mozi előtt Fényes Gyula, a „legszellemesebb és a legjobb hangú” kikiáltó, a később elismert moziszakember szolgáltatta. 40 évig játszott a mozi, és arról volt nevezetes, hogy utolsónak tért át a hangosfilmre 1935 táján.

Ugyancsak a „vurstliban” nyílt meg 1903. június 5-én a The Royal Vio. E hangzatos cím egy 400 személy körüli „gépszínházat” takart, amely a hangosfilm megjelenéséig működött. Az 1910-es évek után a mozik száma hirtelen és rohamosan megnőtt. Megindult a harc a felhasználható helyiségek megszerzéséért. 1914-ben már 108 mozit tartottak nyilván az akkori tíz kerületre osztott fővárosban.

A Kultúra mozi 1969-ben

(Folytatjuk)